

Het wordt weer spannend in de wetenschap

Het verhaal mag weer meepraten in de wetenschap. Jarenlang heeft het in de kristallen paleizen van de zuivere rede een schimmig bestaan geleid, als erfenis van een mythisch verleden. Verhalen dienden ooit ervoor te vertellen wie wij zijn, waar we vandaan komen en wat we hier op aarde doen. Maar met de komst van de wetenschap leek het gedaan met de mythe: de wetenschap vertelt niet, maar onderzoekt; zij beweert en bezweert niet, maar ze draagt kennis aan. Het leek erop dat het lot van het verhaal bezegeld was: alleen aan kinderen kon men nog verhalen vertellen, voor het slapen gaan of rond het kampvuur. De wetenschap bedient zich immers van de koel-analyserende ratio? Zij werkt met argumenten en niet met plots; met bewijzen, niet met intriges.

Dat er nu juist vanuit de wetenschappen een herwaardering voor het verhaal op gang komt kan verbazing wekken. En toch, wetenschappelijke narrativiteit is 'in'. Het verhaal wordt weer teruggehaald, van het kampvuur naar de collegezaal.

Vooraf in de theologie en de ethiek is het verhaal bijna modieus populair. De theologische faculteit van de VU en de Nederlandse vereniging van ethici belegden daarom onlangs een studiedag over het thema 'narratieve ethiek'. Ze nodigden twee coryfeeën uit: de christelijke ethicus prof. Stanley Hauerwas uit de VS en de Duitse katholieke hoogleraar Dietmar Mieth. Onafhankelijk van elkaar kwamen zij in de jaren zeventig tot de herwaardering van het verhaal als vindplaats voor ethiek.

Hauerwas vertelde in Amsterdam losjes, geheel in de stijl van het thema, van zijn

persoonlijke ontdekking van de betekenis van de narrativiteit voor de christelijke ethiek. Voor sommige deelnemers van de studiedag was zijn bijdrage wat teleurstellend; voor 'verhaaltjes' waren zij niet gekomen. Maar niettemin werd het duidelijk waar het Hauerwas om is te doen. Ethiek bedrijven, zo beweerde hij, dat doe je altijd binnen een bepaalde 'moral community'. Of dat nu het gezin is, of de kerk of je beroepsgroep. En die gemeenschappen zijn altijd vertelgemeenschappen: ze bestaan bij gratie van de traditie rondom een gemeenschappelijk verhaal. Aan dat verhaal wordt ook het morele handelen getoetst. Niet rationele principes van individuele vrijheid en autonomie, maar de in elk verhaal opgesloten praktijken en de daarbij behorende deugden moeten onze ethiek sturen. De liberale ideologie die de vrijheid tot het hoogste goed verklaart, is een gevaarlijke misvatting.

Dietmar Mieth vertelde ook van zijn 'narratieve ethiek'. Maar het bleek toch weer een heel ander verhaal. Deze theoloog, die altijd met één been in de letterkunde heeft gestaan, is geïnteresseerd in de ethische relevantie van literatuur. Wat levert het lezen van literaire boeken op voor het morele handelen? Soms vind je in boeken voorbeelden, helden of heiligen waarmee je je kunt identificeren, andere keren fungeert een verhaal opeens als 'eye-opener' voor een moreel probleem waar je nog nooit echt bij stil had gestaan. Goede literatuur is dan dat verhaal dat je als lezer niet verplettert of inpakt, maar dat je uitdaagt om zelfstandig verder te denken.

Is zo'n narratieve ethiek niet toch een elitair tijdverdrijf voor professionele boekenlezers? Mieth zag het gevaar, maar betoogde dat niet alleen in boeken, maar ook op tv onophoudelijk verhalen verteld worden, die relevant zijn voor de ethiek, al is het maar Dallas, en al is het niet altijd ten goede, maar ook ten kwade.

Dat de theologie een van de eerste wetenschappen is die het verhaal weer herwaarderen, hoeft geen verwondering te wekken. Ze leeft van verhalen, in bijbel en preek. En dat het narratieve element in de literatuurwetenschap of in de pedagogie een grote rol speelt zal evenmin een verrassing zijn. Maar wat dacht u van het

verhaal in de filosofie, de psycho-analyse, de geschiedwetenschap, in het recht, in de economie? De eerste bundel die de betekenis van narrativiteit in al deze disciplines in Nederland introduceert, *Op verhaal komen. Over narrativiteit in de menswetenschappen*, is inmiddels verschenen. Het is een overzichtelijk en evenwichtig geheel geworden, al verschillen de bijdragen nogal in niveau en schrijfstijl. Wat mij betreft springen de artikelen van P. van der Zwaal over het narratieve paradigma in de psycho-analyse, van Frank Ankersmit over het verhaal in de filosofie en dat van Willem Witteveen over het verhaal in het recht er uit. Dat Freud nog als een soort archeoloog de mens te lijf ging, door diens verleden op te willen graven, maar dat de moderne psycho-analyse de mens zelf als een verhaal beschouwt, een verhaal op zoek naar zijn auteur die soms de draad ervan kwijt is; dat systematische filosofen als Descartes toch in hun stelsels misschien wel zonder verhaal willen maar eenvoudig niet kunnen omdat ze behalve samenhang en zin ook ruimte moeten laten voor het onverwachte, contingente, niet inpasbare; dat de plek waarvan je zou verwachten dat mensen er bij uitstek 'hun verhaal kunnen doen', de rechtszaal, verworpen is tot een machine waarin mensen monddood gemaakt worden – het zijn inzichten waarmee de lezer zijn voordeel kan doen.

De opmerkelijkste bijdrage in deze bundel is die van de econoom Arjo Klamer. En dat niet vanwege zijn diepgang of lengte (anderen hebben er meer werk van gemaakt) maar omdat je hem helemaal niet verwacht in zo'n boek. Maar Klamer laat zien hoe economen met al hun grafiekjes, curves en monetaire vergelijkingen toch als verhaalvertellers beschouwd kunnen worden. Voor monetaristen als Milton Friedman is het individu de hoofdrolspeler. Hij zou niets liever willen dan stil en gerust leven. Het prijsmechanisme zorgt wel voor de harmonie. Maar o wee, als de overheid, die slechterik, zich in het verhaal mengt! Het Keynesiaanse verhaal daarentegen weet niets van een idyllische harmonie. Het begint met de ellende van een zieke markteconomie en roept op tot actie om haar te lijf te gaan. De overheid is dan geen schurk meer, maar wordt juist als held en redder ten tonele gevoerd. Wie er gelijk heeft? Dat valt niet zomaar te zeggen. In de economie gaat het om blijkbaar meer dan alleen om de waarheid van $2 + 2 = 4$, maar om mensen van vlees en bloed met soms onvoorspelbaar gedrag.

Klamer verwacht dat de belangstelling voor de abstracte, academische economie zal verminderen en dat ook de economen zullen moeten aansluiten bij de nieuwe opgang die het verhaal maakt. Je helpt het hem hopen; de financieel-economische pagina in de krant zou nog eens spannende lectuur kunnen worden.

Frits de Lange

* Frank Ankersmit, Marinus Doerer en Aron Kibédý Varga (red.): *Op verhaal komen: over narrativiteit in de mens en cultuurwetenschappen*. Uitgeverij Kok Agora Prijs f 42,50.

(advertentie)

**Elke dag opnieuw:
30.000 dak- en thuislozen ...**

**Tijdig begrip
kan veel ellende
voorkomen**

Ook in uw omgeving kan het
voorkomen

Reageer: (030) 33.15.49
V.P.C., Antwoordnummer 9089,
3500 ZA Utrecht